

УДК 343.985 : 343.344

Чіпець О.І.

аспірант

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Досліджено зміст оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї та визначено це поняття.

У результаті аналізу думок вчених стосовно значення «оперативно-розшукового забезпечення» і «оперативно-розшукового супроводження» автор дійшов до висновків, що більш повно цей напрям діяльності слід позначати терміном «забезпечення».

Змістовними елементами оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї є: 1) своєчасне отримання і надання слідчому, прокурору інформації яка має значення під час розслідування; 2) залучення конфідентів у проведенні СРД та НСРД; 3) використання під час здійснення СРД та НСРД оперативно-технічних засобів та ін.

Під оперативно-розшуковим забезпеченням розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на своєчасне отримання і надання слідчому, прокурору інформації, яка має значення під час розслідування; залучення конфідентів у проведенні СРД та НСРД; ефективне використання під час здійснення СРД та НСРД оперативно-технічних засобів та ін. з метою вирішення завдань кримінального провадження.

Ключові слова: *вогнепальна зброя, кримінальне провадження, незаконне переміщення, оперативно-розшукове забезпечення, розслідування.*

Постановка проблеми. Численні випадки застосування вогнепальної зброї під час вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів свідчить про недосконалість контролю державних органів у сфері її обігу. Відповідно до офіційних даних Генеральної прокуратури України, з 2013 по 2017 рр. спостерігається коливання у збільшенні кількості злочинів, передбачених ст. 263 КК України. При цьому найбільший показник зареєстровано у 2017 році. Так, у 2013 р. обліковано 6929 злочинів даної категорії, 2014 р. – 7228, 2015 р. – 7409, 2016 р. – 5976, 2017 р. – 7677.

Значний попит на кримінальну вогнепальну зброю обумовлює збільшення її постачання кримінальними структурами з територій підвищеного рівня небезпеки (АТО), що супроводжується втратою контролю з боку держави за обігом зброї. Владний вплив на криміналізацію суспільства у цьому напрямку з боку правоохоронних органів знаходиться на низькому рівні, у тому числі і стан оперативно-розшукового забезпечення розслідування неза-

конного переміщення вогнепальної зброї, що викликає необхідність у застосуванні нових форм і методів роботи. Водночас вибір вектора нововведень потребує якісного наукового забезпечення даної діяльності, в першу чергу стосовно розуміння сутності оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, що обумовлює своєчасність і актуальність вибору теми дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти цього питання висвітлювали К. В. Антонов, С.В. Албул, А.І. Берlach, П.П. Бірюков, О.Л. Гавенко, В.В. Грищенко, В.П. Євтушок, В.П. Захаров, А.І. Капітанський, О.Г. Колб, Ю.М. Крамаренко, В.С. Кубарев, В.П. Меживой, С.М. Мирончик, С.Ю. Мироненко, В.Ю. Мосяженко, С.В. Обшалов, П.М. Павлик, М.М. Перепелиця, О.О. Подобний, М.А. Погорецький, С.А. Савченко, С.О. Сафронов, М.В. Стащак, Я.В. Стрелю, Р.А. Халілев, Г.Л. Чигиріна, М.Л. Шелухін, В.В. Шендрік, І.Р. Шинкаренко, С.В. Шматков та ін. Однак праці зазначених дослідників здебільшого охоплюють періодизацію розвитку науки до прийняття Кримінального процесуального кодексу (2012 р.) і стосуються застарілих підходів до розуміння сутності, форм і стадій кримінального провадження, його провідної ролі у здійсненні кримінального судочинства, а також гласних і негласних форм здійснення оперативно-розшукової діяльності. У зв'язку з цим значення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні потребує нового теоретичного осмислення, наукової розробки, узагальнення напрацьованого досвіду роботи вітчизняних та зарубіжних правоохоронних органів і вироблення на цій основі категоріального апарату, у тому числі і стосовно розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї,

Метою даної статті є спроба автора визначити поняття і значення оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. У теорії криміналістики, кримінального процесу, судово-експертної та оперативно-розшукової діяльності науковцями неодноразово застосовувалися різні терміни: «криміналістичне забезпечення», «оперативне супроводження», «оперативно-розшукове забезпечення», «оперативно-розшукове супроводження». Крім того, до сьогодні ведеться жвава дискусія з приводу вірності вживання цих термінів, їх змістовного наповнення, форм і напрямків здійснення такої діяльності та ін.

Крім того, у сфері юридичних наук увага науковців була сконцентрована навколо дослідження оперативно-розшукового забезпечення досудових стадій кримінального провадження. З урахуванням змін у структурі та динаміці злочинності спостерігається відповідна спеціалізація досліджень цього напрямку, зокрема дослідження оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження за відповідними категоріями кримінальних справ або окремими оперативними підрозділами ОВС.

Аналіз змісту наявних наукових досліджень дозволяє говорити про част-

кове формування методологічної бази та пошук уніфікованих підходів до окремих аспектів проблеми. Водночас серед науковців бракує однаковості з багатьох питань, зокрема: використання єдиного понятійно-категоріального апарату (наприклад, у частині досліджень вживається термін «оперативно-розшукове забезпечення», а в інших «оперативно-розшукове супроводження»); визначення основних структурних елементів оперативно-розшукового забезпечення; окреслення основних напрямів цієї діяльності тощо [1, с. 704].

Так, на думку М. В. Стацака, в останнє десятиріччя поняття «оперативно-розшукове забезпечення» переживає період актуалізації, повернення з пасивного запасу наукової терміносистеми та водночас проходить процес переосмислення [2], і це особливо помітно в сучасних теоретично-прикладних працях.

Науковці неодноразово надавали поняття «оперативно-розшукового забезпечення» та «оперативно-розшукового супроводження», вкладаючи при цьому майже однаковий зміст, – від найбільш узагальненого до більш конкретизованого.

До прихильників використання терміна «оперативно-розшукове супроводження» належать Г. С. Берест [3], В. П. Меживой [4], М. А. Погорецький [3], С. О. Сафронов [5], Р. А. Халілев [6] та ін.

Так, наприклад, С. О. Сафронов вважає, що більш доцільним буде використовувати термін «супроводження», ніж «забезпечення» кримінального провадження. За смисловим навантаженням словосполучення «оперативно-розшукове забезпечення» кримінального провадження більшою мірою стосується питань взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування. У своєму розумінні слово «забезпечення» передбачає створення умов, які будуть сприяти іншим сторонам кримінального провадження виконувати власні функції [5]. На думку автора, оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження слід розглядати як окремий напрям ОРД, який здійснюється на етапі кримінального провадження в обсязі взаємодії зі слідчим, прокурором, судом, а також за власною ініціативою оперативних підрозділів шляхом проведення гласних та негласних заходів, інших процесуальних та не процесуальних дій, які спрямовані на отримання та фіксацію інформації доказового та недоказового (без ознак допустимості доказів) характеру, з метою забезпечення інтересів (завдань) кримінального провадження [5].

На нашу думку, зазначені думки автора стосовно етимологічного значення терміна «забезпечення» висвітлюється дещо однобоко. Так, у науково-довідковій літературі термін «забезпечення», який ототожнюється із «забезпечувати», розуміється у кількох сенсах: 1. Постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах. Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування. 2. Створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось. 3. Захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [7]. Таким чином, крім іншого, необхідним є з'ясування змісту цього напрямку діяльності.

До іншої плеяди науковців, які іменують такий напрям діяльності «опе-

ративно-розшуковим забезпеченням», належать: К. В. Антонов [1], В. Ю. Мосяженко [8], С. В. Обшалов [9.], В. А. Сас [10], В. В. Сокурченко [11], О. І. Тарасенко [12], С. С. Чернявський [11] та ін.

Так, С. А. Савенко визначає, що поняття «оперативно-розшукове забезпечення» можна трактувати як своєчасне створення оптимальних умов для успішного здійснення кримінального провадження шляхом використання можливостей ОРД [13, с. 132].

Прикладом найбільш узагальненого розуміння «оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства» є визначення, сформульоване С.В. Обшаловим, який вважає, що це комплекс найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що здійснюються суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямований на об'єктивне встановлення істини при розкритті та розслідуванні злочинів та їх попередження [9].

Формально аналізуючи останнє визначення слід звернути увагу, що досить неконкретизованою є запропонована автором мета здійснення комплексу заходів, а саме: «спрямований на об'єктивне встановлення істини при розкритті та розслідуванні злочинів та їх попередження».

Попередження злочинів, як складова превентивної діяльності оперативного працівника, що може здійснюватися у такій формі ОРД як «оперативна профілактика», як відомо, відбувається до вчинення злочину, а відтак – до початку досудового розслідування. У зв'язку з цим не може йти мова про забезпечення кримінального судочинства, тому що воно розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР.

Слід зазначити, що є й інші відокремлені думки з цього приводу, зокрема І. І. Мусієнко вважає, що сьогодні оперативного супроводження кримінального судочинства в класичному вигляді немає. Ця обставина може зумовити низьку ефективність роботи оперативних підрозділів. Вони мають можливість надавати допомогу слідчим лише в межах виконання доручень відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України. Указана норма передбачає, що працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні з власної ініціативи, звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [14].

На думку В.Ю. Мосяженко необхідно сконцентрувати увагу на проблемах криміналістичного, судово-експертного забезпечення та оперативно-розшукового супроводження досудового розслідування злочинів у сфері суспільної моралі [8]. Таку термінологічну відмінність авторка розмежовує спираючись на різницю у стадіях кримінального провадження, зокрема: «у межах досудового розслідування більш доцільно говорити про криміналістичне та судово-експертне забезпечення, оскільки методологія виявлення та фіксації слідової картини злочину передбачає необхідність забезпечення кримінального провадження криміналістичними засобами та судово-експертними дослідженнями. З точки зору оперативно-розшукової науки, оперативно-

розшукова діяльність (як система гласних і негласних заходів...) не лише забезпечує кримінальне провадження інформацією, але і супроводжує (як окремий вид діяльності оперативного працівника) дане кримінальне провадження протягом досудового розслідування та судового розгляду. Окрім того, з точки зору криміналістики, ми говоримо про криміналістичну методику розслідування кримінального провадження, а з точки зору оперативно-розшукової діяльності – про оперативно-розшукову тактику запобігання та виявлення злочину. Отже, з точки зору криміналістики, методику розслідування злочинів визначають як розділ науки криміналістики, який є системою наукових положень (закономірностей, принципів) і розроблених на їх основі практичних рекомендацій (алгоритмів, програм), які забезпечують оптимальну організацію розкриття, розслідування та попередження окремих видів злочинів. А під оперативно-розшуковою тактикою, з точки зору ОРД, розуміється діяльність оперативного працівника (підрозділу), яка направлена на виявлення, перевірку та фіксацію інформації про подію злочину за допомогою оперативно-розшукових заходів. На етапі початку кримінального провадження оперативно-розшукова тактика виявлення (розкриття) злочину оперативним працівником переходить у криміналістичну методику розслідування злочину слідчим» [8].

Поряд з цим М. В. Стацак розмежовує поняття «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» та «оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження». Зокрема автор приходить до висновків, що: 1) вироблені теорією і практикою оперативно-розшукової діяльності зміст та ознаки оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження та його стадій співпадають із аналогічними оперативно-розшукового супроводження; 2) концепт «оперативно-розшукове забезпечення» у різних інтерпретаціях ширший за змістовною стороною та функціональним призначенням, ніж поняття «оперативно-розшукове супроводження»; 3) термін «оперативно-розшукове супроводження» доцільно застосовувати для позначення конкретних дій чи певних економічних процесів, які виконують чи супроводжують уповноважені підрозділи, а формулювання «оперативно-розшукове забезпечення», зокрема «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження», може використовуватися як під час вирішення стратегічних, так і тактичних завдань кримінального провадження [15]

На наш погляд, більш повно цей напрям діяльності слід позначати терміном «забезпечення». Узагальнення думок вчених стосовно змістовного наповнення цієї діяльності, дозволяє визначити, що до напрямків оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї належать:

- створення відповідних умов розслідування;
- припинення або нейтралізація протидії розслідуванню;
- забезпечення безпеки учасників кримінального провадження [16];

- виявлення наміру особи вчинити злочин, який може перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження та вжиття заходів, які будуть усувати ці наміри та попереджати ці злочини;

- пошук і фіксація фактичних даних про злочини, які готуються особою і вчинення яких буде перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження, та вжиття заходів щодо припинення цих злочинів;

- виявлення латентних злочинів, скоєння яких суперечить інтересам кримінального провадження;

- викриття причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, що перешкоджають забезпеченню інтересів кримінального провадження;

- здійснення взаємодії зі слідчим, прокурором, судом та іншими правоохоронними органами, зокрема виконання доручень щодо проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, вжиття заходів, спрямованих на отримання доказів за існуючим кримінальним провадженням [5].

Так, наприклад, припинення або нейтралізація протидії учасників ОЗУ виконанню правоохоронної функції держави та правосуддя є одним із важливих напрямів оперативно-розшукового забезпечення. Оперативно-розшукове забезпечення останнього вимагає кваліфікованого застосування системи НС(Р)Д: 1) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК); 2) використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК); 3) здійснення спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК) у середовищі учасників кримінального процесу, їх службового чи побутового оточення, а також активних відвідувачів судових засідань; 4) за наявності відповідних підстав, застосування оперативно-технічних засобів контролю дій розроблюваних та документування їх протиправної діяльності [16, с. 303].

Самостійне проведення негласних слідчих (розшукових) дій безпосередньо слідчим вбачається досить ускладненим, особливо на початковому етапі практичного застосування КПК у зв'язку з браком у співробітників слідчих підрозділів достатнього досвіду, технічних і тактичних знань, необхідних для проведення таких заходів [14].

У зв'язку з цим ми вважаємо, що змістовними елементами оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї є такі:

- своєчасне отримання і надання слідчому, прокурору інформації, яка має значення під час розслідування;

- залучення конфідентів у проведенні СРД та НСРД;

- використання під час здійснення СРД та НСРД оперативно-технічних засобів та ін.

Висновки. Під оперативно-розшуковим забезпеченням розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на своєчасне отримання і надання слідчому, прокурору інформації, яка має значення під час розслідування; залучення конфідентів у про-

веденні СРД та НСРД; ефективне використання під час здійснення СРД та НСРД оперативно-технічних засобів з метою вирішення завдань кримінального провадження.

Бібліографічні посилання

1. Антонов К.В. Сучасний стан та напрями розвитку наукового обґрунтування оперативно-розшукового забезпечення судового провадження / К. В. Антонов, С. А. Савенко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 67. – С. 698–706.
2. Стацак М. В. Теоретична інтерпретація концепту «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» / М. В. Стацак // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – 2014. – № 199. – С. 60–68.
3. Погорецький М. А. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження : проблемні питання / М. А. Погорецький, Г. С. Берест // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Вип. № 945. – 2011. – С. 256–260.
4. Меживой В.П. Оперативно-розшукове супроводження розслідування кримінальних справ: поняття, сутність та правова основа / В. П. Меживой // Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ : Проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства в Україні. – 2008. – Спец. вип. № 1. – Ч. 1. – С. 120–130.
5. Сафронов С.О. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження: сучасний стан та перспективи розвитку // Портал научно-практических публикаций [Электронный ресурс]. URL: <http://portalnp.ru/2014/05/1910>.
6. Халілев Р. А. Організаційні та тактичні проблеми оперативно-розшукового супроводження справ за фактами вчинення злочинів на ґрунті етно-конфесійних суперечностей / Р. А. Халілев // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1092–1097.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 375.
8. Мосяженко В.Ю. Криміналістичне, судово-експертне забезпечення та оперативно-розшукове супроводження досудового розслідування злочинів у сфері суспільної моралі / В.Ю. Мосяженко // Наше право: наук-практ. журнал. – № 2. – 2015. – С. 109–116.
9. Обшалов С. В. Щодо поняття, сутності та стану наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження / С. В. Обшалов // Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 16 трав. 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 96–98.
10. Сас В. А. Оперативно-розшукове забезпечення слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених засудженими / В. А. Сас // Науковий вісник НАВСУ. – 2003. – № 4. – Ч. 2. – С. 96–104.
11. Сокурєнко В. В. Проблеми оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування у справах про фінансове шахрайство / В. В. Сокурєнко, С. С. Чернявський // Науковий вісник КНУВС. – 2010. – № 1. – Ч. 2. – С. 246–255.
12. Тарасенко О. І. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування бандитизму / О. І. Тарасенко // Науковий вісник КНУВС. – 2006. – № 1. – Ч. 2. – С. 65–73.
13. Савенко С. А. Оперативно-розшукове забезпечення судового провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Савенко Сергій Анатолійович. – Х., 2014. – 219 с.
14. Мусієнко І.І. Проблемні аспекти оперативно-розшукової діяльності у світлі положень Кримінального процесуального кодексу України / І.І. Мусієнко // Проблеми законності. – Х. : Нац. ун-т юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2013. – Вип. 121. – С. 151–159.
15. Стацак М. В. Співвідношення понять "оперативно-розшукове забезпечення

кримінального провадження" та "оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження" / М. В. Сташак // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 117–123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2013_4_24.

16. Подобний О.О. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність / О.О. Подобний // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 300–305.

Надійшла до редакції 16.01.2018

Chipets' O.I. Concept and content of operational-search support of investigation of illegal transportation of firearms. The content of the operatively-search support for the investigation into the illegal movement of firearms was explored and this concept was determined.

As a result of the analysis of the opinions of scientists regarding the significance of "operational search security" and "operational search support", the author came to the conclusion that more fully this activity should be indicated by the term "security".

The substantive elements of the operative and investigative support for the investigation of the illegal movement of firearms are: 1) the timely receipt and provision of information to the investigator, prosecutor, which matters during the investigation; 2) the involvement of confidentials in the conduct of investigatory search actions (ISA) and covert investigatory search actions (CISA); 3) use during the implementation of the R & D and NCD operational equipment, etc.

Under the operational search, the investigation into the illegal movement of firearms should be understood as a set of measures aimed at the timely receipt and provision of information to the investigator, prosecutor, which is relevant during the investigation; involvement of confidential persons in the conduct of ISA and CISA; effective use during the implementation of the ISA and the CISA operational and technical facilities, etc. with the aim of solving the problems of criminal proceedings.

Keywords: *firearms, criminal proceedings, illegal movement, operative-search support, investigation.*

* * *